

Zöld könyvtári tevékenység a karantén alatt

SZILASSI ANDREA

Előző számunkban részletesebb képet adtunk arról, hogyan teltek a megye könyvtáraiban dolgozó munkatársak napjai a kényszerű karantén, az otthoni munkavégzés alatt. Honlapjaink ez idő alatt is folyamatosan frissültek, csak a szokásos tartalom helyett egyéb ötleteket kellett keresnünk.

Zöld könyvtárunk honlapja ez idő alatt környezetvédelmi témájú könyv- és filmajánlókat kínált, továbbá öko-híreket ajánlott más honlapok e témába vágó cikkeiből.

Karantén szülte új kezdeményezésünk volt, hogy *Tari-Székely Karola*, aki a zöld könyvtári honlapot az utóbbi időben gondozza – nagyobb figyelmet szentel természeti környezetének. Megfigyelte és fotózta az állatokat, növényeket, továbbá filmeket készített, cikkeket írt megfigyelései alapján. A következő cikkben e sorozatának egy rövidített változatát ajánljuk szíves figyelmükbe.

Tavaszi Napsütés. Hajnali madárdalos reggelek home office idején

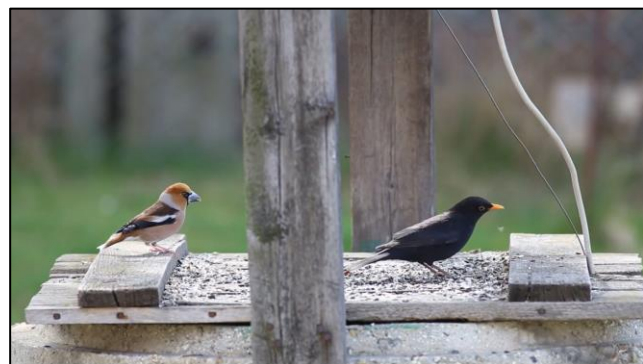
TARI-SZÉKELY KAROLA

2020. március 23.

Négy évvel ezelőtt, amikor kiválasztottuk a Vértes és Gerecse vidékét leendő otthonunknak, sok szempontot vettünk figyelembe. A legfontosabbakból pár: a munkahelyre való ingázás, a telkek

ára – ezek sajnos a mindennapi megélhetésben nagy szerepet játszanak. Viszont ezek mellett fontos volt számunkra az is, hogy közepesen nagy telkek legyen, közel az erdőhöz, amely gyalogosan is megközelíthető, viszonylag nagy területű legyen. Így bukkantunk Szárligetre. Óriási tervekkel, várakozással készültünk.

2020. március 22-én a párommal a következő feladatról beszélünk: minél több odút kellene felhelyezni a fákra. De vajon milyen szempontoknak kell megfelelnie az odúnak a kiszemelt madarak számára? A tavalyi év tapasztalata alapján a cinegék előszeretettel használták odúinkat. Ezekben sikeresen költött is két cinege pár. Megfigyelésünk szerint volt köztük széncinege, valamint bárárcinege.

Meggyvágó és feketeterítő - Karanténfilm 1.
A videókat készítette Tari-Székely Karola
https://youtu.be/0k8nvE_lhr4

A harmadik költő madár titokban maradt, őt csak odaszállni láttuk elég nagy gyakorisággal az egyik odúhoz. Mivel az odú nem volt felnyitható, ezért nem tudtunk belesni, hogy vannak-e tojások benne. Így a leendő odúink kapcsán az első tanulság: legyen nyitható, és nemcsak a betekintés

szempontjából, hanem azért is, mert azt minden évben tisztítani kell. Ha az ember nem csak cinegét szeretne az odúba csalni, akkor különböző nagyságú odúkat kell felszerelnie, azokat pedig a megfelelő madár nagyságához mért lyukakkal kell ellátnia. Figyelni kell arra is, hogy a felszerelt odúba ne essen be az eső, továbbá általában honnan fúj a szél. Ha lehet, ne északi fekvéssel tegyük ki! A macskáknak se legyen könnyen hozzáférhető. Mi ennek érdekében rózsággal szoktuk teletűzdelni a fákat, de ez sajnos sokszor nem elegendő. Tehát tudnunk kell, milyen madarat, vagy egyéb állatokat akarunk idecsalni? Mi közeli és távoli tervbe vettük a következő állatokat: fakopáncs, zöld küllő, csúszka, fecske, denevér, sündisznó, béka, kígyó, gyík, nyest.

Széncinege. Fotó: Tari-Székely Karola

Az ehhez szükséges ismeretek megszerzéséhez felkerestem a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület honlapját, és nem csalódtam, találtam ott egy leírást arról, hogy miért fontos az odúk kihelyezése, – ([link](#)) valamint egy táblázatot a madár méretétől függő lyukak nagyságáról ([link](#))

Az ismeretek tudatában már csak el kell készíteni a megfelelő odút, és azt kitenni a megfelelő helyre. A következő beszámolók a már kihelyezett példányok leendő lakóiról fognak szólni, és az elkészített madármenedékek felhelyezéséről. A már kint levő odúknak megkezdtek az első cinegék a fészekrakást. Ha sikerül, fotókkal is szolgálhatok tapasztalatainkról. Addig is sűrűn felkeressük a különböző egyesületek honlapjait, melyek madár- és állatvédelemmel foglalkoznak. Elsődlegesen a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület tevékenységét követjük. Elég

gyakori vendégek ők a különböző fesztiválokon, és csodálattal adózunk munkájuknak. Gyakran támogatjuk adónk 1 %-ával tevékenységüket. De követjük emellett a helyi illetőségű Gerecse Natúrpark, Vértesi Natúrpark, valamint a nemzeti parkok igazgatóságainak munkáját egyaránt. Remélem, egyre többen próbálunk meg a madarak kedvére tenni. Ez nem hálátlan feladat, amikor látjuk a madárszülők serény munkáját, és a 8-10 apró tojást a fészekben.

2020. április 1.

Kimentem az udvarra és elkezdtem fotózni, videózni a kertben serénykedő kis állatokat, nyíló virágokat. Így jutottam el a mai napig, amikor három nap videószerkesztés, -vágás után egy lépés választ el az első természetfilmtől. Aki már alkotott, tudja mekkora izgalommal jár az alkotás, és az azt követő siker, vagy kudarc lehetősége. Akárhogy legyen is, az alkotás mindig öröm. Így történt, hogy filmre került előző cikkem témája, a fészekrakó cinege mindig újabb mohacsomóval a szájában érkezik, így építgeti fészket. De már a második odúnak is van látogatója! Nagy öröm számomra, amikor megfigyelhetem a fészekrakás izalmát.

Csillagvirág. Fotó: Tari Sándor

Ezért a párommal nekiláttunk további odúk készítésének. Készült két darab 3,2 cm-es röpnyílással, ebbe a csúszkát várjuk, valamint készül két darab szögletes 6-11 cm-es nyílással, ebbe a vörösbeget, rozsdafarkút és az ökörszemet várjuk (a széles nyílás miatt gondosan körbe kell rakjuk tüskés ágakkal). Nem utolsó sorban a denevéreknek is készítünk legalább két odút, de azok nagyobb munkát, átgondolást igényelnek. Legnagyobb

öröm az lenne, ha őket is bemutatnám fotók, videó kíséretében. Következő cikkemben meglátjuk, milyen érdekességeket hoznak még a home office napok.

2020. április 15.

Pontosan egy hónapja tart a home office. Mindenki beletanult az otthonról való munkavégzésbe. Sok minden történt első blogbejegyzésem írása óta. Elsődleges dolog, hogy a tervezett odúkból 3 darabot kihelyeztünk, így hátra van még a nagyobb lyukú odú, amibe a zöld küllő költözhet, valamint a denevérek szánt odú. A rovarok, egerék számára is készült egy kis építmény, amihez az udvaron álló cserepeket használtam fel, valamint a gödrökből származó agyagot, így kaptam egy sajátos kinézetű sziklakertet, belefűrt kisebb lyukakkal. Meglátjuk ki lesz a lakója! Annyi bizonyos, hogy amíg egy búvóhely, odú, vagy egyéb állatoknak szánt kis sarok körül nincs pár hét, vagy akár egy hónapnyi nyugalom, addig nem merészkednek a közelébe az állatok. Így előfordulhat, hogy az öröm csak jövőre lesz meg.

2. Karanténfilm.

<https://youtu.be/bAfMltE0U1w>

A kertben való szorgos munkálkodásunk miatt mostanában egy perc nyugalom sincs itt, így várhatunk a beköltöző állatokra még egy keveset. Ennek ellenére, egyik nap szárnycsapkodásra lettem figyelmes. Hátranéztem, és egy galambnál valamivel nagyobb madár egyensúlyozott a kútkáván, ahol a madarak szoktak enni. Jobban megfigyeltem: egy gyönyörű kis sólyom csapott le az egyik kis madárra. Mivel elvesztette az egyensúlyát, elidőzött egy fél percig a helyszínen. Meglepő pillanat volt. Sose láttam ennyire közelről ragadozó madarat akcióban! Vajmi kevés az esély ilyen jelenet szemtanújának lenni, hacsak nem építünk

valahol az erdőben egy itatós lest (ez még hátravan).

A madarak etetését is befejeztük április közepétől, így marad a kirakott odúk, virágok, rovarok, két-éltűek, kis emlősök lesése. Megjegyzem, ez sem okoz kevesebb örömet. Amint az idő és hőmérséklet felengedett, az élet beindult. Elég lassan ugyan, még csak pár bogár, rovar száll a levegőben, de amint megjön az igazi meleg, egyre több állat bújik elő vackából. Az eddigiekről szól a 2. számú karanténfilmem.

Pleione formosana – Ez az orchidea fajta is megél a kertemben. Fotó: Tari-Székely Karola

2020. április 30.

Másfél hónapja tart a home office. Vajon tényleg akkora változás következik ezután? Ezalatt a kis idő alatt mindenki megtanulta értékelni a természetet, a sétát, a szabad levegőn való mozgást. Akinek kertje van, sose lesz annál rendezettebb, mint home office idején. Megismerhette annak sok lakóját, már szinte hallja a madarak röptéből, hogy az milyen madár lehet. Nem is gondolná az ember, hogy minden madár szárnycsapásának más a hangja. A gerle suta szárnycsapására már fel se kell nézmem. A cinege rövid, gyors szárnymozdulatai jellegzetes hangot adnak. A rozsfarkú apró termete folytán szinte nesz nélkül repen, de közvetlen leszállás után ad egy hangot, ami összetéveszthetetlen és így tovább. Sokszor nem lehet megállapítani, hogy az embert üdvözlik, vagy egymást figyelmeztetik hangjukkal. Egyik nap nagy zajjal voltak a cinegék, mindenhol a hangjukat lehetett hallani. Megálltam és figyeltem. Örömmel konstatáltam, hogy a kihelyezett odúk környékéről jönnek a hangok. A kíváncsiságomat nem hagyta nyugodni az a

feltételezés, hogy a cinegepárok fészekrakás előtt, vagy már fiókanevelés alatt állnak. Bele kellett nézнем az egyik odúba. A cinege nyugalommal túrta a vizsgálódásomat. Már fiókák ültek alatta. Gyorsan visszacsuktam az odú fedelét, és boldogan mentem a dolgomra. Öröömre szolgál, hogy három odúnak gazdája kelt! Izgalommal figyelem a többi kihelyezett odúkat is.

Gyászincér. A videó a karantén 6. hetében készült.

<https://youtu.be/EYzkRB2fFKQ>

Addig is bogarak és virágok vizsgálatával töltöm napjaimat. A felmelegedés már sok rovarot kicsalogatott rejtekéből, de jól megfigyelve tízedét nem tudja az ember lefotózni, levideózni, megfigyelni. Kedvcsináló videóim sorát most folytatom a következővel, amiben megpróbáltam kertünk rovarjait, a madarak fürdését és sorban nyíló virágainkat lencsevégre kapni. Talán többen kedvet kapnak általa a környezettudatos életnek, ami már szinte elcsépeelt szójárás, de jelentése magában hordozza: együtt élni a természettel. Ha már szinte teljesen kiszorítottuk az állatokat élőhelyeikről, meg kellene próbálni a saját környezetünkben megfelelő életkörülményeket teremteni a számukra. Nem akkora munka, mint amekkora örömet okoz az ember számára.

2020. május 28.

Elérkezett a home office-ban töltött idő utolsó hete. Kinek hogyan telt ez az időszak, biztos lesz mit mesélni. Újra találkoznak az emberek egymással. Kollégák, rokonok felfrissülve, újult lendülettel folytatják életüket, míg minden nem kerül a megszokott kerékvágásba. Hűvös tavaszunk pontosan tükrözi azt a felfrissülést, amit magával hozott a koronavírus csendje.

Vándorsólyom fióka. Fotó: Tari-Székely Karola

Kettős érzésem van a jelenlegi helyzet kapcsán. Mindenki arról beszél, hogy a természet is fellélegzett, a szmog is kevesebb. Engem azonban ezek a szóbeszédok nem győztek meg igazukról. Ahogy az erdőt jártuk a párommal az utóbbi hetekben, azt tapasztaltuk, hogy ahol eddig két-három emberrel találkoztunk, ott most helyette tízzel. Miként az autók száma is gyarapodott a parkolóban. Reméljük, a természet szeretete egyben magával hozza a tiszteletet is iránta! Ahogy minden utunk során, az utóbbi túráinkon is találkoztunk érdekes élőlényekkel. Hol egy lábatlan gyík állta utunk, hol egy költő madárcsapat cikázott a fejünk felett. Máskor egy ragadozó fészekalj mutatta meg magát. Ezért fontos az óvatosság, körültekintés, amikor útnak indul az ember! A cél, hogy minél többet lásson, de minél kevesebb károkozással. Néha biciklivel haladva, bizony nagy fékezések árán tudtunk csak megállni az út közepén napozó hullók láttán. Szerencsére eddig mindig sikeresen. Végezetül, mit hozott a home office? Kicsit megtanultuk jobban becsülni az értékeinket. Lelassultunk jó értelemben, odafigyeltünk azokra a dolgokra, amelyek mellett máskor elrohantunk. Videóimban ezeket a pillanatok szerettem volna érzékeltetni.

Az utolsó videó képkockáján épp egy keresztespók látható: <https://youtu.be/ZzhhUf1sXog>

Online adatbázis készült az 1869-es népszámlálás Tatai járás területére vonatkozó felvételi íveiről

STEGMAYER MÁTÉ¹

A tatai Kuny Domokos Múzeum 2020. május 18-án, a múzeumi világnap és az internet világnapja keretében mutatta be új online adatbázisát, mely az 1869-es népszámlálás rendkívül gazdag adatait teszi elérhetővé a Tatai járás területére vonatkozóan. A sajtótájékoztatóra a Német Nemzetiségi Múzeumban került sor *Rigó Balázs* alpolgármester, *dr. Schmidt Mayer Richárd*, a Kuny Domokos Múzeum igazgatója és *Stegmayer Máté* segédmuzeológus részvételével.

Magyarország területére vonatkoztatva sajnos meg kell állapítanunk, hogy sokkal kevesebb népesség összeírási ív maradt fent, mint egyes más európai országok esetében. Ezen adatgyűjtések jelentős részét a XIX. századi családtörténeti, történeti demográfiai és társadalomtörténeti kutatókra eddig nem is igen használták, használhatták széles körben. A családtörténeti kutatások forrásköre is többnyire az egyházi, majd 1895-től az állami anyakönyvi nyilvántartásokban és egyéb összeírásokban merül ki.

Az 1869-es népszámlálás korszakalkotó állomás az állami népességregiszter bevezetésében. Elmondható, hogy az alapvetően mezőgazdasági termelésből élő országot az industrializálás előtti utolsó, még archaikus állapotában ábrázolta.

A XVIII–XIX. században ugyan több kísérlet történt az állami népességszámlálás bevezetésére (*Conscriptio Animarum*, II. József-féle

népszámlálás, *Conscriptio Ignobilium*), erre nem kerülhetett sor, ismétlődő folyamattá nem váltak. Az első, szabályozott, „formanyomtatványok” alapján végrehajtott népszámlálásra 1784 és 1787 között került sor, alapvetően katonai céllal. A következő, a népesség egészét számba vevő összeírásra a neoabszolútizmus idején, 1850–1851-ben került sor. Alapvetően ez még ismételten az osztrák szervek katonai jellegű népösszeírása volt. A következő, 1857-es összeírás során már elsősorban demográfiai szempontokat tartott az államszervezet szem előtt.

A fénykép a májusi sajtótájékoztatón készült.

Fotó: Varga Edit

Magyarországon az első hivatalos statisztikai szolgálatot 1867-ben alapították meg a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium részeként. Ezen előzmények után kerülhetett sor a magyar statisztikai szolgálat modern szemléletű, demográfiai jellegű 1869-es népesség összeírásra, amely során a lakosság és otthonaik mellett a háziállatok fajtáit és számát is rögzítették. Az eredményeket járasonként tették közzé, községenkénti részletezésben csak néhány vármegyében, a házak népességszámával, nemek, vallási megoszlás és műveltségi állapot szerint. A későbbiekben, az

¹ A cikk szerzője történész, segédmuzeológus

1870-es évhez viszonyítva minden tízedik évben ismétlődtek az összeírások az 1930-as évig bezárólag. Ezen folyamatos és ismétlődő, egységesített jellegű összeírások tették lehetővé – a korábbiak változó jellegű adataival ellentétben – a demográfiai és egyéb változások általános, statisztikai alapon történő rögzítését, amit a statisztikai évkönyvekben tettek közzé számszerűsített, személyes adatok nélkül.

Az eredeti felvételi íveket a későbbi népszámlálások után többnyire selejteztek. Kevés megyére vonatkozó felvételi ív maradt fent. Szerencsére a történeti Komárom vármegye is ezen kevés kivétel közé tartozik. A vármegyénk területére vonatkozó felvételi íveket a szlovákiai Nyitrai Állami Levéltárban őrzik. Habár ezek a gyűjtemények nehezen kutathatók, a világszerte elterjedt digitalizálás során a www.familysearch.org nevű oldalon elérhetővé tették őket. Mivel több ezer képfájlról beszélünk, az íveket pedig korabeli kézírással töltötték ki, az információk kinyerése és azonosítása hosszadalmas folyamat eredményeként tudott csak megvalósulni.

A Kuny Domokos Múzeum arra vállalkozott, hogy ezeknek a népszámlálási íveknek az adatait összegyűjti, rendszerezi és adatbázis formájában online elérhetővé teszi egy jóval szélesebb keresési lehetőséggel. Több mint 20.000 személy, 150 évvel ezelőtti, százezres nagyságrendű adatai válhattak így könnyen elérhetővé.

Felvételi ív

a népesség és háziállatok számlálására
az 1869. évi december 31-diki állapot szerint.

1. Borostyánfalva	1.	1868.	R. László	Izoly	Ügyvéd
2. Borostyánfalva	1.	1871	ella	nülven	mérnök
Kádai János	1.	1872.	ella	ella	kereskedő
Pálfi József	1.	1877	ella	ella	...

<http://www.nepessagszamlalas1869.kunymuzeum.hu/>
Munkánk során első ízben Tata-Tóváros és a Tatai járás, azaz Agostyán, Baj, Dunaalmás, Dunaszentmiklós, Kocs,

Naszály, Neszmély, Szomód, Tardos és Vértestolna települések válnak kereshetővé.

A népességszámlálás eredeti felvételi íveinek kinyerhető adatait 2014 és 2017 között, elsősorban nyári diák munkák, valamint iskolai közösségi szolgálat keretében, a múzeumban dolgozó diákok gépelték be. A projektet a múzeum munkatársa, *Szabó Péter* koordinálta, aki segítette a diákok munkájának hatékonyá és gördülékennyé tételét, majd összesítette és rendezte az évek alatt felgyülemlett adatmennyiséget. Ő végezte el az 1869-es utcanevek azonosítását a települések jelenlegi utcaneveivel. A 2018–2019-es évben *dr. Schmidtmayer Richárd* múzeumigazgató és *Stegmayer Máté* segédmuzeológus a felvett adatok helyességét és valóságát ellenőrizte, s az elkészült adatbázist szakmai lektorálását végezték el. Ezen hosszú éveken át tartó projekt eredményei váltak most nyilvánosan elérhetővé az új online adatbázison keresztül.

Azzal, hogy Komárom vármegye Tatai járásának házakra lebontott felvételi ívei rendelkezésünkre állnak, összefüggő társadalmi-gazdasági viszonyokra következtethetünk a későbbi feldolgozásokkal. Az egyedi felvételi ívek azonban hasznosan segíthetik a családtörténeti kutatásokat, család fák összeállításához is nagy segítséget nyújtanak, hiszen komplett háztartásokat rögzítenek.

Az eredeti népszámlálási ívek adatainak rögzítésekor mindig tekintettel voltunk arra, hogy az átírásokat betűhíven végezzük el. **Mivel a népességszámlálás során az adatrögzítés bemondás alapján történt, ez merőben megnehezítette az adatok – gondolunk itt elsősorban a vezeték- és a keresztnemekre – egységesítését.** A korabeli adatrögzítők számtalan módot találtak egy-egy keresztnév leírására, így néhány példát kiemelve: *a Ferenc név fellelhető volt Ferencz, Ferentz, Franz, Feri, de Ferkó formában is, az Istvánok Stefan, Istvány, Istók és Pista alakokban szerepeltek. Az Erzsébetek Erzsébeth, Elisabeth, Erzse, Örsébet, Örszi és Böske alakban is előkerültek, a Katalinok pedig Catalin, Katharin, Katharina, Kati, Kádi és Kataként fordulnak elő.* A családnevek közül sem csak az idegen eredetű nevek okoztak problémát a korabeli adatrögzítőknek. *A sváb*

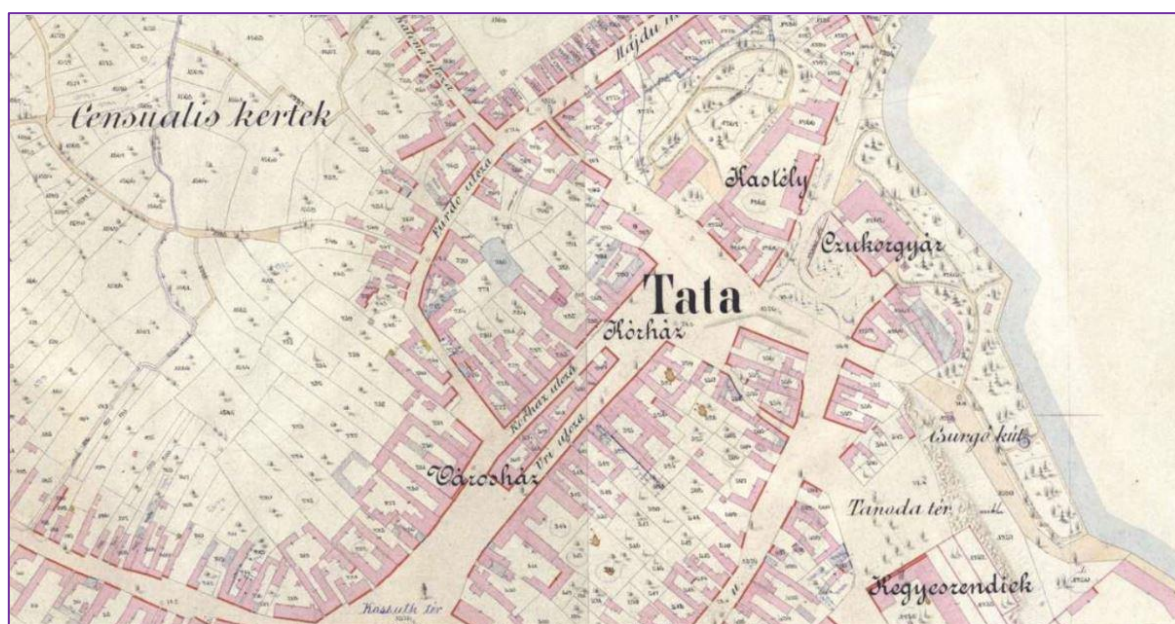
családnevek közül a legtöbb változat a *Baudentisztl* név leírására született: *Baudendisztl*, *Baudenkitl*, *Baudentistl*, *Baudentisztel*, *Baumdisztl*, *Baumtisztli*, *Pautentistl* és a már-már felismerhetetlen *Padtinszker formákban*. Ezen kereszt- és vezetékneveket az adatok feldolgozásakor megkíséreltük egységesíteni, így jó eséllyel bízhatunk abban, hogy az adatbázist használó személyek abban az esetben is megtalálják a keresett, népesség összeírásban szereplő nevet, ha azt 1869-ben a mai írásmódtól merőben eltérő módon vetették papírra.

A felvételi ívek adatsortjai egységekbe rendezve érhetőek el. A „Személyes adatok” menüpontban a néven túl szerepel a születési dátum és hely is. Mint minden más adat, így a születési év rögzítése is bemondás alapján történt, ennek alapján inkább tájékoztató jellegű, mint hiteles forrásról beszélhetünk ebben az esetben. Anyakönyvekkel összevetve kiderült, hogy a megadott évszám és a valós születés között általában egy-két év eltérés mutatkozik, a születési hely azonban sok esetben kellő támponttal szolgálhat egy családfa-kutatás megkezdésekor. **A népszámlálási íveken feltüntették a családtagok vallását, foglalkozását, de az írni és olvasni tudás képességét is.** A „Lakcím adatai” rovatba került a népszámlálási íven szereplő cím és házszám, mely a kor szokásának megfelelően nem utcánkénti lebontásban

került még feltüntetésre, hanem az adott településen fennálló házak számát tükrözi. Ezt a korabeli címet igyekeztünk megfeleltetni a települések mai utcaneveivel és házaival, házhelyeivel. Az „Ingatlan adatai” címszóhoz vonatkozó adatok által az adott család társadalmi helyzetéről alkothatunk könnyűszerrel képet, hiszen **az ívekben rögzítésre került az ingatlanok mérete, a szobák és beépítettség mértéke és az épületek funkciója. Kiderül, egy épületen belül hány háztartás különül el, továbbá megjelenik rajtuk a fenntartott állatállomány nagysága is.**

A helytörténet kutatás szempontjából a népszámlálási ívek a házak és házhelyeken épült jelenlegi épületek lakóinak és funkcióinak beazonosítására használható. Ezt segíti a XIX. század második felében készült kataszteri térkép, amelyen megtekinthető a település közel egykorú szerkezete, utcái, utcanevei, és az akkor álló épületei. Természetesen lehetőséget biztosítottunk arra is, hogy az érdeklődők az eredeti népszámlálási ívet is megtekinthessék. A familysearch.org oldalán, a település kiválasztásával elérhetőek az eredeti felvételi ívek.

A múzeum későbbi céljai között szerepel a történeti Komárom vármegye jelenlegi ország területére vonatkozó íveinek ilyenfajta közzététele. Az adatbázis tökéletesítésére várjuk megtisztelő és segítő megjegyzéseiket és észrevételeiket!

Az adatbázis tartalmazza az érintett településekről az 1800-as évek második felében készült kataszteri térképeket is.